Sosiaali- ja terveysministeriö

Eduskunnan kannanotot aiheesta nuorten syrjäytyminen - tietosuoja ja salassapitoasiat sekä moniammatillisen yhteistyön esteiden poistaminen

Anna Sandberg ja Essi Suonvieri
25.10.2023

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023)

- Muodostettu yksi yhtenäinen laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023, asiakastietolaki) sisältäen asiakastietojen ja asiakirjojen käsittelyä sekä tietojärjestelmiä koskevan sääntelyn
  - Yhdistetty voimassa oleva asiakastietolaki (*laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä*), lakeihin potilaan ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (*sosiaalihuollon asiakaslaki ja potilaslaki*) sisältyvä asiakastietoihin ja asiakirjoihin liittyvä sääntely sekä potilasasiakirja-asetus ja laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista
  - Yhtenäistetty sääntelyä niin, että sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonsaantioikeuksia ja tietojen luovuttamista koskeva sääntely olisi yhdenmukaista ja siten lain soveltajille ymmärrettävää.
- Lisäksi kehitetty sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonsaantioikeuksia koskevaa sääntelyä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon välillä sekä moniammatillisen kirjaamisen sääntelyä

Asiakastietojen luovuttaminen

- Asiakasta koskevia tietoja voidaan luovuttaa asiakkaan antaman suostumuksen tai lainsäädännön perusteella.
- Asiakastietolain mukaan sosiaali- ja terveydenhuollossa tiedonsaantioikeus perustuu luovutuslupaan
  - Jos asiakas ei muistisairauden, mielenterveysongelman, kehitysvammaisuuden tai vastaavan syyn takia voi päättää luvan antamisesta, eikä ole laillista edustajaa, lupaa ei edellytetä
- Lisäksi laki sisältää sosiaalihuollon asiakaslakia vastaavan sääntelyn sosiaaliviranomaisen tiedonsaantioikeuksista (64 §) ja oikeudesta tietyissä tilanteissa luovuttaa välttämättömiä tietoja asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen arviointia, järjestämistä ja toteuttamista varten, jos asiakas ei muistisairauden, mielenterveysongelman tmv syyn takia voi päättää luvan antamisesta tai asiakas tai laillinen edustaja kieltää tietojen luovuttamisen (56 §).
  - Esim. jos tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi tai asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

Oikeus saada ja käyttää asiakastietoja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa

- Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa on oikeus saada ja käyttää välttämättömiä asiakas- ja potilastietoja ilman asiakkaan antamaa erillistä luovutuslupaa
  - Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisinä palveluina voidaan toteuttaa esimerkiksi hoidon- ja palvelutarpeen arviointia ja sosiaali- ja kriisipäivystystä ja mielenterveys- ja päihdepalveluita
- Käyttöoikeuksien sisällöstä säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella
  - Asetusta valmistellaan parhaillaan, tavoitteena on saada se voimaan mahdollisimman pian alkuvuodesta 2024
- Asiakastietolain säännöksen perusteella asiakas- ja potilastiedot ovat aiempaa laajemmin yhteisen palvelun toteuttamiseen osallistuvien ammattihenkilöiden käytettävissä.

Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollon välillä

- Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollon välillä edellyttää pääsääntöisesti asiakkaan antamaa luovutuslupaa
- Jos lupaa ei voida saada esimerkiksi asiakkaan muistisairauden, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai vastaavan syyn takia, eikä ole laillista edustajaa, luovutuslupaa ei edellytetä
- Edellä mainitulla asetuksella tullaan säätämään tarkemmin, mitä tietoja näissä tilanteissa eri sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävissä ja palveluissa saa käyttää.

Kirjaaminen moniammatillisessa yhteistyössä

- Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyössä voidaan laatia yhteinen palvelutarpeen arvio, asiakassuunnitelma ja kyseistä palvelua koskevat asiakaskertomusmerkinnät sekä muita tarpeellisia yhteisiä asiakasasiakirjoja.
  - Yhteiset asiakirjat tallennetaan tarvittavassa laajuudessa sekä asiakas- että potilasrekisteriin, jolloin tarpeelliset tiedot ovat myös muissa sosiaali- ja terveyspalveluissa käytettävissä.
- Monialaisessa yhteistyössä muiden tahojen kanssa asiakkaan asiassa tehdyssä yhteistyössä saatuja tietoja ja yhteistyön perusteella laadittu asiakassuunnitelma voidaan tallentaa myös muun organisaation asiakirjoihin siltä osin kuin tiedot ja asiakassuunnitelma ovat välttämättömiä yhteisen asiakkaan asian hoitamiseksi

Johtopäätökset

- Uusi asiakastietolaki tuo ratkaisuja nykyisiin tiedonkulun haasteisiin
  - Yhdessä muun sääntelyn kanssa mahdollistaa kattavasti tiedonsaamisen ja luovuttamisen
    - Mm. lastensuojeluilmoitus sekä sosiaalihuoltolain mukainen ns. huoli-ilmoitus
  - Laki tulee voimaan vasta 1.1.2024, joten toimeenpano on vasta käynnistymässä ja kokemuksia lain soveltamisesta voidaan saada vasta myöhemmin
  - Soveltaminen ja sen tuomien mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttävät riittävää toimeenpanon tukea
    - Valmisteilla asiakastietolain soveltamisopas yhteistyössä THL:n kanssa
    - Lisäksi järjestetään muuta toimeenpanon tukea, esimerkiksi infotilaisuuksia

Jatkokehittäminen

- Vaikka uuden lain sääntelyn myötä sääntelyä on pidettävä riittävänä, on tunnistettu myös jatkokehittämisen tarpeita ja mahdollisuuksia
- Mahdollisia kehityskohteita esim. sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset asiakirjat, kuten yhteiset asiakassuunnitelmat ja yhteinen tilannekuva.
- Tarpeita esitetty myös laajempaan, muutkin toimialat huomioivaan suunnitelmaan ja tilannekuvaan.
  - Esimerkiksi v. 2019 Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa moniammatillista tiedonhallintaa kehittäneen työryhmän ”Yksi lapsi, yhteinen tilannekuva”-raportti

Kiitos!

Sosiaali- ja terveysministeriö